

FESTIVAL
midis
MINIMES

ÉTÉ/ZOMER 2019

02.08

PROGRAMME DU JOUR
PROGRAMMA VAN DE DAG

Johann Theile

(1646-1724)

Sonata duplex a 3

Allegro - Adagio - Allegro - Adagio - Allegro - Adagio

Johann Adam Reinken

(ca. 1637-1722)

Hortus Musicus IV en ré mineur /

Hortus Musicus IV in d-klein

Sonata

Allemand

Courant

Saraband

Gigue

Dietrich Buxtehude

(1637-1707)

Sonata en sol majeur, BuxWV 271 /

Sonata in G-groot, BuxWV 271

Allegro

Adagio - Allegro - Allegro / Adagio a 3

Allegro

Adagio - Allegro

Allegro

ENSEMBLE STRAVAGANZA

Domitille Gilon

violon et direction | viool en leiding

Stéphan Dudermel

violon | viool

Ronald Martin Alonso

viole de gambe | viola da gamba

Vincent Maurice

luths et théorbe | luiten en teorbe

Thomas Soltani

clavecin et direction | klavecimbel en leiding

.....
PROCHAIN CONCERT
VOLGEND CONCERT

05.08

Bruno Helstroffer

héorbe / teorbe

Laurène Durantel

contrebasse / contrabas

Heinrich Ignaz Franz von Biber

(1644-1704)

Passacaglia

Johann Sebastian Bach

(1685-1750)

Suite n°2 en ré mineur, BWV 1008 /
Suite nr.2 in d-klein, BWV 1008

COMMENTAIRE

Dès le milieu du XVIe siècle, la réputation d'excellence des compositeurs d'Allemagne du Nord n'est plus à faire. Dynamisées par des échanges commerciaux grâce à l'activité foisonnante du port de Hambourg notamment, les cités de la ligue hanséatique accueillent de nombreux travailleurs étrangers, dont les coutumes inspirent les artistes issus de la tradition germanique. À la fin du XVIIe siècle, Hambourg est une ville libre à l'abri des guerres, un refuge pour les artistes et les grandes fortunes. Elle est alors la ville la plus cosmopolite d'Allemagne. Sa population compte en grand nombre négociants, banquiers, diplomates et sénateurs, autant d'hommes riches disposant du temps nécessaire pour jouir de la musique et encourager cet art florissant. Très proches, Reinken, Buxtehude et Theile appartiennent au cercle des contrapuntistes d'Allemagne du Nord, inspirés toutefois par le *stile nuovo* monodique d'Italie, défendant l'idée que la musique doit être au service du drame.

Johann Adam Reinken, né à Deventer aux Pays-Bas, a une réputation sulfureuse. Il est décrit par Johann Mattheson comme « *amant régulier des femmes et du vin* ». Organiste dès 1663 à la Katharinenkirche, église luthérienne de Hambourg, Reinken est titulaire d'un instrument grandiose avec quatre claviers, deux jeux de trente-deux pieds à la pédale et seize soufflets qui alimentent les sommiers. Il jouit avec son ami Buxtehude d'une solide réputation dans le cercle des organistes d'Allemagne du Nord. C'est ainsi que le jeune Jean-Sébastien Bach, qui se rend à Hambourg en 1705, très impressionné par sa rencontre avec le maître de l'improvisation, bénéficie de son enseignement. Il vient régulièrement écouter Reinken à l'orgue. Le recueil *Hortus musicus* de Reinken, composé de six *partitas*, est le seul véritable témoignage de son activité dans le domaine de la musique de chambre. Parfaite illustration du jardin d'Eden et vision du bonheur céleste, il est écrit pour deux violons, viole de gambe et basse continue (théorbe, orgue et clavecin) et a profondément influencé Bach. Ce dernier s'attache à transcrire pour le clavecin certaines pièces de ce recueil (BWV 954, 965, 966), unique exemple de transcription fait par Bach de musique nord-allemande.

Les origines et l'enfance de Dietrich Buxtehude, l'un des plus célèbres organistes du XVIIe siècle, demeurent mystérieuses. Tout juste sait-on qu'il est né en 1637 à Helsingborg, au Danemark. Son éducation musicale se serait faite aux côtés de son père organiste. A cette époque, les charges se transmettant de père en fils, Buxtehude devient l'organiste de Sainte-Marie d'Helsingborg. Il est engagé en 1668 comme organiste, administrateur et trésorier de la Marienkirche de Lübeck, prenant la succession de Franz Tunder, disparu le 5 novembre 1667. Le poste auquel il accède est d'importance, l'église Sainte-Marie étant la principale église de la ville, mais aussi le siège du conseil municipal et la paroisse des grandes familles de marchands et de banquiers. Franz Tunder instaure dès 1646 des *Abendmusiken*, veillées musicales, plus tard portées à un niveau inégalé par Buxtehude au point d'attirer (lui aussi !) Jean-Sébastien Bach, venu s'imprégner de la pensée et du discours musical de Buxtehude. Les *Abendmusiken* restent une tradition de la ville de Lübeck jusqu'en 1810. Bien qu'affaiblie et déclinante face à Londres, Amsterdam et Hambourg, Lübeck conserve une place de premier ordre sur le plan musical. Buxtehude y compose une vingtaine de sonates, dont sa *Sonate en sol majeur, BuxWV 271*.

Proche de Reinken, Buxtehude l'est tout autant de Johann Theile, compositeur, théoricien et pédagogue de grand renom, qu'il rencontre dans les années 1670. Theile, ayant reçu l'enseignement de Schütz à Dresde, se rend à Lübeck entre 1671 et 1673. Il est souvent décrit comme un musicien itinérant, partageant sa vie entre l'enseignement et les charges officielles, et doté d'une grande science du contrepoint. Témoignage de l'amitié qui règne entre les deux hommes, en 1673, Buxtehude participe, avec l'aide de Reinken, aux frais d'édition des *six messes en stile antico* de Theile. La *Sonata duplex a 3*, est issue du *Musikalische Kunstbuch* de Theile, recueil qui par ailleurs décrit d'illustres techniques du contrepoint de l'époque.

Gabrielle Oliveira Guyon

BIOGRAPHIE

Ensemble Stravaganza

L'ensemble Stravaganza est un ensemble baroque qui se consacre principalement à la musique de chambre pour un ou deux dessus, des XVIIe et XVIIIe siècles. Réunis autour de la violoniste Domitille Gilon et du claveciniste Thomas Soltani, les musiciens poursuivent avec enthousiasme et ferveur cette aventure humaine et musicale, qui fait de chaque concert de l'ensemble une expérience unique et enrichissante pour l'auditoire. A géométrie variable, l'ensemble Stravaganza est composé de musiciens solistes issus des plus importants conservatoires Européens se produisant régulièrement au sein de nombreux orchestres professionnels de renom: La Simphonie du Marais (Hugo Reyne), Ensemble Sagittarius (Michel Laplénie), Fuoco e Cenere (Jay Bernfeld), Gli Incogniti (Amandine Beyer), Les Ambassadeurs (Alexis Kossenko), Ensemble Pulcinella (Ophélie Gaillard), Les musiciens de Saint-Julien (François Lazarevich)...

Régulièrement invité par de nombreux festivals internationaux, l'ensemble Stravaganza se produit aussi bien en France (Printemps des Arts de Monte-Carlo, Festival baroque du Pays du Mont-Blanc, Festival Jeunes Talents - Paris, Sinfonia en Périgord, Amilly...), qu'en Ecosse (Saint Cecilia Hall - Édimbourg), aux Pays-Bas (Fabulous Fringe Festival Oude Muziek - Utrecht), Belgique (MAfestival - Bruges), en Allemagne (Tage Alter Musik Ratisbonne), Angleterre, Autriche (Wiener Konzerthaus), Pologne...

L'ensemble a été honoré en 2011 de la médaille de bronze par l'Académie des Arts, Sciences et Lettres. Il a également remporté le 3e prix et le prix spécial critique et média du concours Premio Bonporti (Italie), le prix spécial « De Graaf Unico van Wassenaer Award » lors du concours de musique ancienne van Wassenaer à Amsterdam (Pays-Bas), et enfin a été lauréat du concours international H.I.F. Biber en Autriche (Prix F.J. Aumann).

Paru en 2012, le premier enregistrement de Stravaganza, Concert à la cour des Habsbourg (Aparté/Harmonia Mundi) a été vivement salué par la critique: 5/5 Muse baroque, 4 croches Pizzicato, 5/5 On mag...

Le second enregistrement de l'ensemble, autour des sonates en trio d'Arcangelo Corelli (label Aparté), ainsi que le suivant (Label Muso) avec la soprano Hasnaa Bennani ont également été très bien accueillis par la presse spécialisée.

Le nouvel enregistrement de l'ensemble, *Abendmusiken* est paru en novembre 2018, autour du baroque flamboyant d'Allemagne du nord et ses sonates pour deux violons, viole de gambe de D. Buxtehude, J.A. Reinken, J. Theile...

Stravaganza est membre de la FEVIS et bénéficie du soutien de l'Adami, du conseil général et régional P.A.C.A et de la ville de Digne-les-Bains pour ses actions pédagogiques.

COMMENTAAR

In het midden van de 16de eeuw genoten de Noord-Duitse componisten een uitstekende reputatie. Dankzij het intense handelsverkeer in de haven van Hamburg ontwikkelden de steden van het Hanzeverbond zich aan een snel tempo en trokken ze veel buitenlandse werkkrachten aan, die met hun diverse achtergronden de kunst uit de Duitse traditie inspireerden. Omdat Hamburg op het einde van de 17de eeuw van oorlog gespaard bleef, aarzelden trok de stad kunstenaars en welstellende burgers niet om er onderdak te zoeken. Hamburg was de meest kosmopolitische van alle Duitse steden en telde onder zijn bevolking een groot aantal onderhandelaars, bankiers, diplomaten en senatoren. Al die rijkelui beschikten over voldoende vrije tijd om naar muziek te luisteren en uitvoerders die bloeiende kunstvormen componisten te ondersteunen. De bevriende musici Reinken, Buxtehude en Theile waren zo ongeveer tijdgenoten. Ze zijn de telgen van een generatie Noord-Duitse contrapuntisten die zich door de Italiaanse monodische *stile nuovo* lieten inspireren en zo hun muziek ten dienste stelden van drama en woord.

De in het Nederlandse Deventer geboren Johann Adam Reinken leidde had een nogal scabreuze levenswandel. Door Johann Mattheson werd hij beschreven als een «groot liefhebber van vrouwen en wijn». Sinds 1663 was hij als organist verbonden aan de Katharinenkirche, een lutherse kerk in Hamburg. Daar beschikte hij over een schitterend instrument met vier klavieren, twee 32-voetsregisters met pedaal, 16 balgen en een windkast. Reinken genoot samen met zijn vriend Buxtehude een uitstekende reputatie onder de Noord-Duitse componisten. Wanneer Johann Sebastian Bach in 1705 Hamburg bezocht, was hij erg onder de indruk van zijn ontmoeting met Reinken en ging hij regelmatig luisteren naar het orgelspel van deze meester van de improvisatie. De bundel *Hortus musicus*, die zes *partitas* omvat, is het enige wat ons van Reinkens kamermuziek is overgeleverd. Deze volmaakte illustratie van de Hof van Eden en hemels geluk is een Dit werk voor twee violen, viola da gamba en basso continuo (theorbe, orgel en klavecimbel) is een volmaakte illustratie van de Hof van Eden en een visie op het hemelse geluk. Om zijn waardering voor de hoge kwaliteit van deze bundel uit te drukken, bewerkte Bach enkele partita's voor klavecimbel (BWV 954, 965 en 966). Het zijn de enige voorbeelden van transcripties van Noord-Duitse composities door Johann Sebastian Bach.

Ofschoon Dietrich Buxtehude bekendstaat als een van de beroemdste organisten uit de 17de eeuw, blijven zijn afkomst en kindertijd in nevelen gehuld. We weten enkel dat hij in 1637 in het Deense Helsingborg geboren is en dat hij zijn muzikale opvoeding zou hebben gekregen van zijn vader, die tevens orgelist was. Zoals gebruikelijk in die tijd volgde Dietrich Buxtehude zijn vader op als organist van de kerk van de Heilige Maria in Helsingborg. In 1668 kreeg hij echter een nieuwe opdracht toevertrouwd als organist, beheerder en penningmeester van de Marienkirche in Lübeck, waar hij als opvolger van de eind 1667 overleden Franz Tunder opvolgde die op 5 november 1667 gestorven was. De taak die hem werd hij kreeg toegewezen, valt niet te onderschatten, niet alleen omdat de Marienkirche de hoofdkerk van de stad was, maar ook omdat de gemeenteraad er zitting had en de parochie grote handelaars- en bankiersfamilies telde. Franz Tunder had in 1646 de *Abendmusiken* in het leven geroepen. Die avondconcerten werden door Buxtehude naar zo'n hoog niveau getild, dat ze de aandacht trokken van (alweer!) Johann Sebastian Bach., die trok naar Lübeck trok om zich door Buxtehudes muzikale discours en denken te laten doordringen. De traditie van de *Abendmusiken* zou tot in 1810 worden voortgezet. Ook al verzakte de positie van Lübeck tegenover die van Londen, Amsterdam en Hamburg, toch bleef het muziekleven in de stad uiterst dynamisch. Buxtehude componeerde er een twintigtal sonates, waaronder de *Sonate in G-groot, BuxWV 271*.

Buxtehude stond was niet alleen dicht bijbevriend met Reinken, maar ook bij met Johann Theile, een gerenommeerde componist, theoreticus en pedagoog die hij in de jaren 1670 had ontmoet. Theile had zijn muzikale opleiding genoten bij Schütz in Dresden genoten en was tussen 1671 en 1673 naar Lübeck verhuisd. Hij wordt veelal omschreven als een rondtrekkend musicus die zijn professionele activiteiten verdeelde tussen onderwijs en officiële opdrachten, en bekendstond om zijn doorgedreven kennis van meesterschap over het contrapunt. De hechte vriendschap tussen beide musici kwam tot uiting in 1673, wanneer Buxtehude bijdroeg aan de financiering van de uitgave van Theiles *Zes missen in stile antico*. De *Sonata duplex a 3* komt uit het *Musikalisches Kunstbuch*, een bundel waarin Theile diverse contrapuntechnieken uit zijn tijd illustreert.

Gabrielle Oliveira Guyon
Vertaling: Veerle Lindemans

BIOGRAFIE

Ensemble Stravaganza

Het ensemble Stravaganza is een barokensemble dat zich vooral toespit op 17de- en 18de-eeuwse kamermuziek voor een of twee bovenstemmen. Met violist Domitille Gilon en klavecijnist Thomas Soltani als spil wagen de musici zich met enthousiasme en toewijding aan dit menselijke en muzikale avontuur, dat elk concert tot een unieke en verrijkende ervaring voor het publiek maakt. Het ensemble Stravaganza kent wisselende bezettingen van solisten die aan de toonaangevende Europese conservatoria studeerden en regelmatig meewerken met vermaarde professionele orkesten zoals La Simphonie du Marais (Hugo Reyne), Ensemble Sagittarius (Michel Laplénie), Fuoco e Cenere (Jay Bernfeld), Gli Incogniti (Amandine Beyer), Les Ambassadeurs (Alexis Kossenko), Ensemble Pulcinella (Ophélie Gaillard), Les musiciciens de Saint-Julien (François Lazarevich)...

Als regelmatige gast van talloze festivals in Frankrijk en daarbuiten is het ensemble Stravaganza zowel te horen bij onze zuiderburen (Printemps des Arts de Monte-Carlo, Festival baroque du Pays du Mont-Blanc, Festival Jeunes Talents - Paris, Sinfonia en Périgord, Amilly...), als in Schotland (Saint Cecilia Hall - Edinburgh), Nederland (Fabulous Fringe Festival Oude Muziek - Utrecht), België (MAfestival - Brugge), Duitsland (Tage Alter Musik Regensburg), Engeland, Oostenrijk (Wiener Konzerthaus), Polen...

Het ensemble werd in 2011 onderscheiden met de bronzen medaille van de Académie des Arts, Sciences et Lettres. Het won bovendien de derde prijs en de persprijs van de Premio Bonporti (Italië) en de speciale Graaf Unico van Wassenauer Prijs op het Internationaal van Wassenauer Concours voor oude muziek in Amsterdam, en werd laureaat op het internationaal concours H.I.F. Biber in Oostenrijk (Prijs F.J. Aumann).

De eerste cd-opname van Stravaganza, Concert à la cour des Habsbourg (Aparté/Harmonia Mundi) kwam uit in 2012 en werd enthousiast onthaald door de pers, met scores van 5/5 in het tijdschrift Muse Baroque, 4 'croches' in het tijdschrift Pizzicato, 5/5 op ON Mag...

Ook de tweede opname van het ensemble, met triosonates van Arcangelo Corelli (bij het label Aparté), en de daaropvolgende, met sopraan Hasnaa Bennani (bij het label Muso), werden zeer positief onthaald door de gespecialiseerde pers.

De jongste cd van het ensemble, Abendmusiken, verscheen in november 2018 en focust op de flamboyante barok van Noord-Duitsland en zijn sonates voor twee violen en viola da gamba van D. Buxtehude, J.A. Reinken, J. Theile...

Stravaganza is lid van de FEVIS en geniet de steun van de Adami, van de Conseil général et régional P.A.C.A en de stad Digne-les-Bains voor zijn educatieve werking.

